

Dinamika nevropsihiatričnih simptomov pri osebah z demenco v povezavi s pandemijo in covidom-19

Mercedes Lovrečič, Lucija Grkman, Barbara Lovrečič

Nacionalni inštitut za javno zdravje, Trubarjeva cesta 2, 1000 Ljubljana

Osebe z demenco so splošno znana ranljiva skupina, saj se sočasno uvrščajo v več skupin s povečanim tveganjem za ranljivost npr. kot starostniki, osebe v socialno-varstvenem zavodu, osebe z več kroničnimi boleznimi, osebe, ki se težko prilagodijo novim razmeram ali jih celo ne razumejo. Pandemija covid-19 je njihovo ranljivost povečala z vidika okužb, bolezni in izidov, ukrepov za preprečevanje širjenja virusa SARS-CoV-2 in posledic. Osebe z demenco imajo večje tveganje za težji potek bolezni, saj je bilo pri njih opaženo kar 3x večje tveganje za hospitalizacijo v primerjavi z vrstniki brez demence (1). Dodatno je pri zbolelih za demenco in covidom-19 višja stopnja smrtnosti v primerjavi z vrstniki s covidom-19 brez demence (2). Z višjo smrtnostjo je povezan tudi delirij, ki se najpogosteje ob covidu-19 pojavlja ravno pri osebah z demenco. Pri njih se lahko izrazi kot edini oziroma prvi simptom okužbe ob odsotnosti respiratornih in drugih simptomov.

Na dinamiko nevropsihiatričnih in vedenjskih simptomov pri osebah z demenco ne vpliva zgolj sama okužba, ampak tudi druge posledice pandemije. Kot primer izpostavljamo ukrepe, usmerjene v preprečevanje okužb in širjenja (npr. popolno zaprtje ali »lockdown«), ki so vplivali na vsakdanje življenje, pri čemer so osebe z demenco odvisne od pomoči drugih. Opazna je bila povečana osamljenost, še posebno po uvedbi »lockdowna«, ki je tudi osebe z demenco, ki živijo v socialno-varstvenem zavodu, prikrajšal za stik s svojci, skupinske aktivnosti in nekatere druge oblike obravnave, ob tem pa so se opazno poslabšali nevropsihiatrični simptomi. Podobno je bilo opaziti pri osebah z demenco, ki živijo v domačem okolju (1).

Na podlagi sistematičnega pregleda literature, v povezavi s covidom-19 in demenco, pri katerem smo se osredotočili na nevropsihiatrične simptome pri osebah z demenco z ali brez okužbe s SARS-CoV-2 v času pandemije ter ob »lockdownu/lockdownih« smo ugotovili, da izsledki raziskav kažejo poslabšanje nevropsihiatričnih simptomov pri vsaj eni tretjini bolnikov z demenco (14–72 %), poleg tega je bil opazen kognitivni upad med 19 in 60 % ter potreba po farmakološki prilagoditvi zdravljenja med 7,2 in 27 %.

Izpostavljeni so vedenjski odkloni, apatija, agitacija, pomanjkanje apetita, motnje spanja in psihotične motnje (3). Poleg poslabšanja simptomov demence se v povezavi z »lockdownom« kažejo poslabšanja v duševnem zdravju, kot sta tesnoba in depresija, sploh pri osebah z blažjo obliko demence, saj bolje razumejo resnost novonastale situacije, kar jim predstavlja dodaten stres (4).

Pojav nevropsihiatričnih simptomov demence in upad kognitivne funkcije pri osebah z demenco med pandemijo covid-19 je v povezavi z okoliščinami, v katerih se znajdejo osebe z demenco. Le manjše število študij ne navaja poslabšanja simptomov demence zaradi pandemije covid-19, avtorji med razlogi navajajo več preživetega časa s svojci, neformalni oskrbovalci so se posluževali ustreznih smernic in priporočil, ter bili vključeni v podporne skupine, bolniki in svojci so bili neprekinjeno deležni formalne podpore, obravnavane osebe z demenco v času raziskave niso živele v epicentru bolezni ali pa niso razumele nevarnosti zaradi kognitivnih primanjkljajev.

Pomembno je, da v novih prihajajočih valovih epidemij virusa SARS-CoV-2 in tudi po končani pandemiji ne pozabimo na izzive, ki so že obstajali pred pandemijo, vendar jih je ta še dodatno izpostavila in izostrila. Oviran dostop in celo nedostopnost zdravstvenih obravnav, ki je zaznamovala predvsem začetke pandemije, posledice pa se kažejo in se bodo tudi v prihodnje, je poglobila problematiko demence. V zaključku bi tako radi poudarili pomen preventivnih ukrepov, od preprečevanja okužb, sposobnosti spopadanja in obvladovanja stresa, ohranjanja zdravega sloga življenja, neprekinjene zdravstvene obravnave (tudi v obliki telemedicine) in nefarmakoloških ukrepov (kognitivne terapije) za ohranjanje zdravja možganov tako pri osebah z demenco kot pri ostalem prebivalstvu. Izobraževanja in konference, kot je *Stanje in izzivi na področju Alzheimerjeve bolezni v Sloveniji: v luči nove realnosti*, ki naslavljajo obravnavano problematiko, so dobrodošli tudi v prihodnje.

Literatura:

1. Numbers K, Brodaty H. The effects of the COVID-19 pandemic on people with dementia. *Nat Rev Neurol.* 2021; 17(2): 69–70. doi:10.1038/s41582-020-00450-z.
2. Bianchetti A, Rozzini R, Guerini F, Boffelli S, Ranieri P, Minelli G, et al. Clinical Presentation of COVID-19 in Dementia Patients. *J Nutr Health Aging.* 2020; 24(6): 560–2. doi:10.1007/s12603-020-1389-1.
3. Simonetti A, Pais C, Jones M, Cipriani MC, Janiri D, Monti L, et al. Neuropsychiatric Symptoms in Elderly With Dementia During COVID-19 Pandemic: Definition, Treatment, and Future Directions. *Front Psychiatry.* 2020 Sep 29; 11: 579842. doi: 10.3389/fpsyt.2020.579842.
4. Azevedo LVDS, Calandri IL, Slachevsky A, Graviotto HG, Vieira MCS, Andrade CB, et al. Impact of Social Isolation on People with Dementia and Their Family Caregivers. *J Alzheimers Dis.* 2021; 81(2): 607–17. doi: 10.3233/JAD-201.